



THE TURKS AND THE ARMENIANS.

EXTRACTED FROM "LITTLE KNOWN PARTS OF ASIA MINOR"

by
Rev. VAN LENNEP, D. D.
30 Years Missionary
in Turkish Empire.

VOL. I. CHAP. X

— "We are aware that a different opinion prevails in Europe, and that many suppose that modern civilization can be grafted upon Mohammedan faith, just as effectually and as easily as it is supposed to have been grafted upon Christianity. This hypothesis is based upon two radical mistakes. It ignores the influence of Christianity in producing modern civilization, and ascribes the changes wrought by the latter to its own inherent power. But the other mistake is still more glaring. It forgets the nature of Islam, which comprises a complete system, not only of faith, but of morals, civil polity, and law; the whole originating from one mind, closely bound together in all its parts, and bearing the sanction of a Divine, and, therefore, infallible revelation. It is easy to see that such a system can exist only in its integrity: if one portion be rejected, the whole necessarily falls to the ground. The reforms that have thus far been made by the Turks, refer only to matters unrevealed in the Koran, i. e. the costume of the people, the military organization, and affairs of a secondary nature. It has been extremely difficult to bring about these reforms on account of the strong prejudices of an ignorant and bigoted population, who are accustomed to believe that nothing good can come to them from Giaours. But the Koran remains as yet untouched. The nearest approach that has been made to the violation of its principles, has been the removal of the hateful and humiliating capitation tax, whereby every Christian was obliged to pay a yearly tribute for the privilege of carrying his head upon his shoulders (†). But in its stead another tax has been substituted, bearing a different name, and much larger in amount. This was done after duly consulting the "law officers of the Crown," and ascertaining from them that it could be done without really disobeying the commands of the Koran. But all attempts to introduce the taking of the testimony of Christ-

ians in cases affecting Muslims have failed, and will prove unavailing. Even were the Government finally compelled to keep the promises which, for the mere purpose of gaining time, they have made, upon the subject, to the European powers; the judge whose only law book is the Koran and its Commentaries, would feel bound to pay no attention in his decision to anything advanced by a Giaour. So also respecting the false witness of a Mohammedan; as long as it is sanctioned by "the Book," which, by requiring such witness to be accepted, apologizes for the perjurer, and screens him from punishment, it will be found impossible to purify the courts of justice, without denying the authority of that book. The same principle is made apparent in another notorious fact. The Government, ever awake to the importance of maintaining a high character with the European powers, and of throwing dust in their eyes, have established in all the large cities, where they are watched by the eagle-eyed consular body, schools which profess to go beyond mere Mohammedan law, and to teach modern science; and as no suitable teachers can be found among the Turks, the professors are foreigners. But it is found that these schools never prosper, and the only reason assigned for it is that the branches taught in them have an infidel tendency, i. e. they are opposed to the teaching of the Koran. The consequence is that very few men, such only as have already lost their faith in Mohammedanism, are willing to send their children to them. And they must also be ready to encounter public opinion, which considers these institutions Giaour expedients for sapping the foundations of their faith. Turn on the other hand to the Christians, and see the gratitude with which they receive the blessings of an enlightened education, and the proof is irresistible that the hopes of the country lie with them. We are, therefore, firmly and intelligently of the opinion, that as long as Mohammedanism stands, a sufficient reformation in civil and social matters among its votaries is an impossible thing.

VOL. I. CHAP. XI.

— "The Armenians are the inhabitants of the eastern portions, nearly as far as the Caspian Sea. Having even possessed the whole country for a short time, and being ever of an enterprising and inquisitive turn of mind, they have gone forth from their impoverished land and are to be found in all the cities of

the empire engaged in trade and the mechanical arts. They lay claim to a very ancient and honourable ancestry, for they believe themselves to be the descendants of a portion of Adam's posterity, the sons of Haik, who did not after the Deluge, leave their patrimonial estate in the neighbourhood of Ararat, but by remaining near the site of Eden when the rest of mankind had moved down to the plains of Assyria, escaped the confusion of tongues which was produced by the abortive enterprise at Babel, and have preserved, for the most part unchanged, the language of our first parents, which was, therefore, the Armenian. These people generally possess well-proportioned features, dark hair and eyes, and a fair complexion. The women are often possessed of great beauty, and men are met with whose features are marked and prominent. Light hair and blue eyes are unusual, but they sometimes occur.

"The Armenians are fast recovering their own language, which the tyranny of their Muslim masters had compelled them to relinquish for Turkish. They are distinguished from all the rest of the population by their desire for instruction, their national spirit, and their indomitable enterprise and perseverance. They generally have little taste for agricultural pursuits, but their mechanical genius and commercial enterprise have led them to occupy high positions throughout the empire, and have indeed carried them to the very ends of the earth. They have made the greatest progress in education."

After introducing these two nationalities in the western part of Asia through the above mentioned late Rev. H. J. Van Lennep D. D., we come to call the attention and beg the sympathy of the civilized world; of the most liberal Republican Government of the U. S. of America who is well aware of the hostilities and the terrific persecutions to which this Armenian people is subjected not for any other reason but for her Christian religion.

The Turkish Sultan so long as he is a true Muslim and protector of the Koran and a successor of Mohamed is bound to abuse the Christians directly or indirectly, secretly, or manifest until

they all be obliged to become Mohammedans or perish away, because as they think the whole of the world is created for the Mohamed and his believers.

And for this very begottry the Sultans past and the present Sultan persecute the Christians having their instruments the Governors and the chiefs of various Mohammedan savage tribes and the whole of the Mohammedan communities including the police and the military force and the licensed robbers as is the mensloughter Moussa Bey who with his 500 men assailed and killed about 60 Armenians and carried away and violated girls and women forcing them to deny their religion and confess Mohammedanism and burned a whole village by night, murdering those who escaped the fire without regarding the sect and the age and who robbed hundreds of travellers and wounded also an American Missionary, and who is threatening the judges of Constantinople to show his license from the greater authorities and perhaps from the Sultan himself. The Sultan having all these cruel instruments in his hand lies upon the Christian subjects and specially upon those who are too far from being sympathized with any who can be dangerous to his government.

And so they dealt with the Greeks Bulgarians, Servians Romanians and Montenegrins, until they all gradually rebelled and obtained independence.

And now they are lying upon the Cretans and rather more upon the helpless Armenians like mad bears and hungry wolves.

Is it not yet time for the U. S. Government to find reason and interest enough to extend her influence upon this western part of Asia as well as any European power; while she is more civilized and desirable to all the people of the world than any of European powers which are but the remnants of ancient tyrants?

We earnestly beg the U. S. Government to give her Minister of Constantinople power to watch with protective eyes upon all those affairs as strongly as any European power.

P. H. VARTOOGIAN.

(†) And alas! even with that tribute their heads are not secured. P. H. V.



Նոր Բաղրապարակուի ամէն շաբաթ ու չորեքշաբթի օրեր իւր յատուկ տպարանէն, թիւ 100 Ալեքսանդր փողոց, Նիւ Եորք, Ն. Ե.

ԲԱԶԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. Նախագահ (Նիւ Եորք քաղաքէն դուրս) Բաժնի սպի ու Մէքսիկոյ Էստատ.

Տարեկան երկու տոլար
Ուրիշ երկիրներու համար՝
երկու քաղաքէն կէս տոլար

Թղթատարութեան ծախսը խմբագրութեան վրայէ: Բաժնետիրացիներէ կանխիկ վճարելի: Ծանուցումներ կընդունուին գովազուցիչ պայմաններով:

Նամակ կամ ճրար ղրկել հարկ է հետեւեալ հասցէին.

To The Editor of THE AZADOUTIUN
100 Center Street,
New York City.

The Azadoutiun

PUBLISHED EVERY WEDNESDAY & SATURDAY
At No. 100 Center St. New York City.

TERMS TO SUBSCRIBERS, Free of Postage in the United States (outside of New York city limits) and in Canada and Mexico:—

One copy, one year \$2.00

Remittances made payable to and all communications addressed to The Editor of The "Azadoutiun", 100 Center Street, New York City.

Entered at the Post-Office at New York as second class matter.

Յունվար 3ի Սէլամբի արտորոշութենէն յետոյ, Ամերիկեան դեսպան Պ. Սալաման Հերշ ու իւր առաջին թարգմանը, Վեհ. Սուլթանին ներկայացած են: Իրաց վիճակին մէջ, այս տեսութիւն, նշանակութեան արժանի լինել կը կարծեմք, անշուշտ դենպայնն ըստացած հրահանգաց համեմատ պիտի խօսի Նորին վեհափառութեան Մուսայի խնդրոյ նկատմամբ, որ իշխող իւր ոճրագործութեանց երկու Ամերիկացի միւսեանարաց ալ հասուցած էր իւր փորձանքներն:

Կ. Պօլսոյ Հայն մեծ կորուստ մ'ըբաւ անշուշտ, յանձին հանգուցեալ Սրբուհի մայրապետին, այդ դիւցազնուհիին որ այնքան տառապանօք պատսպարած էր բաղձաթիւ որք ու անտէր աղջիկներն և շատերն ալ ամուսնացուցած:

Կը յուսանք թէ իւր փոխանորդ մայրապետն միւսեայն ոգւով և ջանիւք կը շարունակէ այդ սուրբ գործն: Ահա՛ ձեռնառութեան արժանագոյն բարոյական յարկ մը որ չ'ատ քիչ կը մտածուի, մինչդեռ ամէն կողմանէ պէտք էր օգնութիւններ տեղադրել, կտակներ լինէին, նոր մի

չէնք կառուցուէր «որբանոց» անուամբ: Կ'անտեսենք այս ամէն և կը վազենք շուրջն ետեւէն: Միհրան Յովհաննէսեան անուն երիտասարդն կոկիկ և ընտիր, պարզ ուսանաւոր մ'է ձօնած հանգուցելոյն յիշատակին զոր կարգացինք «Արեւելք»ի մէջ և կը փափաքենք որ այսքան լաւ երկի մը արտադրութիւն լինի «Ազատութիւն»ի մէջ, թէ ի յարգանս հանգուցելոյն և թէ ի շնորհակալութիւն հեղինակին: Թ. Շ.

«ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ» ՈՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՐԴՈՒԼԸ

Լոնտոնէն քաշուած այն հեռագիրն որ կը ծանուցանէր թէ թուրք կառավարութիւնն հրահանգած է իւր Վաշինկթընի դեսպանն՝ Մ. Նահանգաց կառավարութեան Սուրհանդակ լրագրի խափանումն խնդրել — հրատարակուեցաւ Նոր Աշխարհի գրեթէ բոլոր առաջնակարգ լրագրաց մէջ: Նիւ Եորքէն «Սըն»ի տուած տեղեկութիւններն հեռագրուեցան շատ մը լրագրաց և շատ թերթեր ալ առանձին իմրագրական կտորներ նուիրեցին այս խնդրոյն: Քաղաքիս Էսթար լրագիրն կէս սիւնակ բռնող խմբագրական մը ունի այս մասին յորում կը ծիծաղի ստոճկաց կառավարութեան պահանջին վրայ: Ըսթարի իբր բաղրականն չէնք թարգմանիք, վասն զի դուրս թարգմանութիւնն երկրորդում կրնայ լինիլ Սուրհանդակի շատ մը բաժնեկրտն ու գայթակղեցուցիչ Հայկական Միութեան...

Տարակոյս չ'կայ թէ Ազատութիւնն այս վերջի խառնակութեանց շնորհիւ մեծ կարեւորութիւն ստացաւ ու ճանչցուեցաւ ամէն կողմ: մենք շնորհակալ ըլլալու ենք թուրքիոյ վերջի պահանջին համար և աւելի ևս ջանալու ենք Ազատութիւնն լաւագոյն դրից մէջ դնել՝ օժանդակ խմբագիրներ և օգնողներ գտնելով: Եւ անշուշտ ժողովուրդն ալ փութալու է իր Բաժինն կատարել, առանց որոյ թերթին օրերը կըրնան համարուած սեպուիլ:

Հայկական Միութեան բաժնեդրանքն որ մեծ չարեաց պատճառ կըլաւ, հաւատ ունինք թէ չեղեալ պիտի սեպուի ժողովրդին կողմանէ, ու եղբայր եղբոր ձեռքն չի պիտի թողու աղգային սուրբ դատին համար: Բաժանումն միայն պիտի կրնայ յաղթել մեզ, և գլխաւոր փափաքն է մեր թշնամին բաժնել մեզ և տիրել դիւրութեամբ:

Մեր անգլիներէն բաժնին մէջ կը հրատարակենք այսօր Պատ. Վան Լէննէֆիլ գրքէն մեզ և տաճկաց վերաբերեալ քաղաքացի մը

և այդ առթիւ գրուած քանի մը տողեր: Տարակոյս չ'ունենք թէ մեր ընթերցողը հաճութեամբ պիտի կարդան զայն, և կը ցուինք որ դեռ մեր թերթին ներկայ դիրքըն չի ներքն որ անգլիներէն յօդուածներու հայերէն թարգմանութիւններն ալ կարողանանք դրնել մեր այն ընթերցողաց համար որոց անծանօթ է անգլիներէն լեզուն: Պատ. Վան Լէննէֆիլ քանատարի չափ թուրքիա մտացած ու լաւ ուսումնասիրած է տեղւոյ ժողովուրդներն:

ՄԱՆՐԱՆՈՒՐՔ

— Տ. Գ. Գաղաքեան, զինուորական ուսանողաց մարզիչն, անցեալ շաբաթ երեկոյ նշանուեցաւ Օրիորդ Վիթթօրիա Իսկեանի հետ Պրուքլին: Օրի. Վիթթօրիա դուստրն է Տիար Յարութիւն Իսկեանի որ իւր ընդարձակ փաճառատունըն բաւական ատենէ ի վեր ձրիապէս զինուորութիւն ուսանող Հայոց արամադրութեան տակ գրած է:

— Ընդ հովանաւորութեամբ պարտական դեսպան Վեհ. Մոհսին Խանի, Պօլսոյ դարոցատէր Տիկնանց ընկերութեան ինպատ մի պարահանգէս պիտի տրուի փետր. 8ին: Յանձնաժողովը նախագահ ընտրուած է Արիկ Լ. Ֆ. Ունձեան:

— Ազգային Ս. Փրկչի Հիւանդանոցի բժշկապետ Տաթևէօր Վ. Օրմանեան կնքէ իւր մահկանացուն: Մեր ցաւակցութիւնն կը յայտնեմք Օրմանեան ընտանեաց և յատկապէս Գեոր. Մ. Օրմանեան Սրբազանի, և զբոլոր հանգուցելոյն: Տաթևէօր Վ. Հիւնքեարապէս յետեան կոչուած է Հիւանդանոցի բժիշկ:

— Բաղէշի գաւառական լրագիրն կը ծանուցանէ թէ Մշոյ այլ և այլ գաւառներուն մէջ բազմաթիւ քիւրդ աւաղակներ ձերբակալուած յանձնուած են տեղական կառավարութեան: Աստուած յաղորդութիւն սայ:

— «Սապահ» թուրք լրագիրը փոխանցած է նոյն թերթի պատասխանատու անօրէն Միհրան Էֆէնտիի:

— «Սաաութ» ուսանիկ լրագիրն կը գրէ Տէյլի Նիւսի նկատմամբ «Տէյլի Նիւս» լրագիրն, որ ծանօթ է իր սաայօք և թշնամական հրատարակութեամբք ծանուցած էր թէ Լոնտոնի Օսմ. դեսպանն Բիւսթէմ փաշա իրաւունքն զիմած է այդ թերթի խափանումն համար: Բիւսթէմ փաշա, այս անգամ նամակ մը ուղղելով «Յաւադը»ին, հերքած է այդ տեղեկութիւնն, յայտարարելով թէ ինք բնաւ հրահանգ առած չէ ո'ւ է անգլիական թերթի խափանումն խնդրելու համար:

— Պօլսոյ թերթերու մէջ վերջի ժամանակներ գրոյց կը շրջի եղբր թէ Յակոբ փաշա Գաղաթեան հրաժարած է ելեւմտից նախարարութենէն: Սա տեղեկութիւն մեծ յուզում պատճառած է Պօլսոյ թերթ մամուլին մէջ: Այս վերջինք գնահատելով Հայ փաշայի կարողութիւնն ու գանձոյնն վիճակին մէջ ներմուծած կարեւոր բարեփոխումներն, նորա հրաժարումն մեծ վնաս մը կը նկատեն թուրքիոյ շահուց: Այսպէս հայ մ'է որ կարգի կը դնէ թուրքիոյ ելեւմուտն, Հայ մ'է նաեւ որ կը կառավարէ արտաքին գործոց նախարարութիւնն տարիներէ ի վեր:

— Կարապետ Կէմէրէկցեան անուն էրզրնկանցի երիտասարդ մը անձնասպան եղած է Փրովիտէնսի բանտին մէջ ուր փակուած էր վերջերս տուն մը այրել ձեռնարկելու գրպարատութեամբ: Սա երիտասարդ աղջկան մը նշանուած ու յետոյ յուսախար եղած լինելուն համար խենթութեան նշաններ տուած էր վերջերս:

— Մեր յառաջիկայ թերթէն սկսեալ թարգմանաբար պիտի դրնենք Ինքնիկ Սընի այն պատկերազարդ յօդուածն որ կը վերաբերի Նիւ Եորքի Հայոց, Փաղոյ թուին մէջ Տ. Միւստեսանի և իր որդւոյն պատկերներն պիտի ունենանք:

— «Արձագանգ» կըսէ. «Փարիզի Հայ ուսանողական ընկերութիւնը ընկերութիւնը մտադիր է ստաճիկաց թուին հրատարակել մի ամսաթերթ. բայց թէ ինչ ծրագրով և ինչ գիրքով — առայժմ որոշ յայտնի չէ, այսքանը միայն խմանում ենք. որ դիտ նական, բնագիտական և տնտեսական յօդուածներ պիտի պարունակի:

«Հրատարակելիք ամսագրի ձեռնամուխ ուսանողները բաւական զարգացած և հասուն մարդիկ լինելով և մի և նոյն ժամանակ իրանք գլխաւորապէս աշխարհիս ամէն տեսակի գիտութիւնները շտեմարանում, — Փարիզում, յոյս կայ, որ առատ և օգտակար յօդուածներ տան Հայ հաւարակութեան:

Առ այժմ գլխաւոր հոյսերից մէկըն ալ ստարանի բացակայութիւնը լինելով, ընկերութիւնը աշխատում է ձեռք բերել մի համեատ տպարան ապագայ հրատարակելիք ամսագրի և այլ հայերէն հրատարակութիւններին համար:

«Փարիզում բնակուող հարուստ իշխան Լուսինեանը ունի բաւական քանակութեամբ հայերէն տառեր, որոնցից երբեմն օգտուում է մի փերանտական տպարանատէր: յոյս կայ որ իշխանը օժանդակ լինի ընկերութեան օգտակար ձեռնարկութեանը, տալով յիշուլ տառերը և օգնելով նոյն իսկ ուրիշ միջոցներով, քանի որ ընկերութիւնը դեռ ևս նիւթականապէս շատ աղքատ է:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Նիւ Եորք քաղաքէն մէջ բնակող մեր բաժնետիրացի թղթատարութեան օրէնքին համեմատ կարելի չէ առանց նամակադրոյ մի կամ ֆալստի հաշիւով թերթ գրելի, ինչպէս որ կը զրկենք Միացեալ Նահանգաց ուրիշ ամէն կողմերն, ուստի մեր այն բաժնետիրք որք գիւրտութիւն չունին ուրիշ կերպով իրենց թերթն ընդունելու, պիտի հաճին թղթատարութեան աւելորդ ծախքը վճարել, որ է մէկ տոլար 104 թերթի համար:

Մեր Հին բաժնետիրներն որք կը փափաքեն Ազատութիւնն ստանալ մինչ գեկտ. վերջ, պարտին վճարել մէկ տոլար ևս, եթէ ոչ իրենց վճարած բաժնեգնոյց համեմատ թերթ պիտի ընդունին: Մինչ Յունվար վերջ սա մընացեալ գումարն չի վճարող բաժանորդք պիտի կորսնցունեն տոլար մը վճարելով մինչ տարեգլխի թերթ ստանալու իրաւունքն: Անցեալ սեպտեմբերին բաժնետիրք ագրող անձանց (Նիւ Եորք քաղաքէն դուրս) բաժնէգիրն կը լինայ յառաջիկայ փետրվար ամսոյ մէջ:

Մեր այն ամէն բաժնետիրներն որք տակաւին իրենց պարտքերն վճարած չեն մեզ կամ մեր գործակալաց, թերթ չի պիտի ընդունին այսուհետեւ, եթէ չ'հաճին իրենց պարտքը վճարել ամսոյ մէջ:

ՀԱՅՈՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Հայերի մէջ գրքերը շատ քիչ թուով են հրատարակուած և թէ՛ հրատարակուած են էլ, մեծ մասամբ հեղինակները իրենք իրենց թիսիով պէտքէ հրատարակեն իրենց գրքերը, որոնք անմիջապէս գործադրութիւն են գտնուած Հայոց գրքերը, որովհետեւ գրողն է ինքնընդունաբար հրատարակել իր հաշուով մի որ և է Հայոց գիրքը, որովհետեւ գրողն է ինքնընդունաբար հրատարակել իր սպաւորութեան ծախսը չի հաներ և չի կրօնականութիւնը այնքան քիչ է տարածված մեր ժողովրդի մէջ, կամ այն աստիճան արմատացած է մեզանում գրքերը ընկերից վերցնելու և ձրիապէս կարգալու սովորութիւնը, որ գրքերի հրատարակելը մեր մէջ շատ անհաշուա գործ պէտք է համարվի։ Այդ է պատճառը, որ հայերի մէջ հազիւ են գտնուում մարդիկ, որոնք յանձն առնէին զինել հեղինակից նրա գրութեանը և իրենց ծախսով հրատարակել։

Աւստի այդ քայլը պէտք է անեն իրանք հեղինակները, որոնք ցանկանում են իրանց հեղինակութիւնների միջոցաւ նոր մտքեր տարածել ժողովրդի մէջ, — և ի հարկէ իրանք իրանց գրութեանը հրատարակելով, նիւթապէս վնասում են։

Մի պարտն, որին 1887 թուին մեր հանգուցեալ վիպագրող Բաղիբի մտանաւոր նամակ էր գրել, այս օրերս ցոյց է տուել մեզ այդ մասնաւոր նամակը, որի մէջ մենք գրութեանը մեր հանգուցեալ վիպագրողի հետեւալ նշանաւոր և իրաւացի դատողութիւնը մեր գրականութեան վիճակի մասին։

Ահա այդ կտորը։

«Հայ հեղինակը իր ժամանակի զոհն է։ Նա պէտք է գրէ, նա պէտք է տպագրութեան ծախսերը հագայ, նա, մի և նոյն ժամանակ, պէտք է և գիրքը վաճառելու դժուարութիւնները կրէ։ Մինչդեռ ուրիշ աւելի զարգացած ազգերի մէջ՝ այդպէս չէ։ Այն աւել հեղինակը միայն գրում է իր աշխատութիւնը, երբ պատրաստ է, այնուհետեւ հաղորդում որ հրատարակչներ կան, որոնք նրա աշխատութիւնը ըստ արժանւոյն կը վարձատրեն և գիրքը իրանք իւրաքանչիւր կրնան ծայեն։ Բայց մենք պէտք է տանք ծանրութիւն ինքներս տանենք։ Այդ գրութեան մէջ, պէտք է ընթերցող հասարակութիւնը, կամ մասնաւոր անձինք՝ օգնեն հեղինակին, պէտք է փոքր իշատէ թեթեւացնեն նրա հոգերը, եթէ ցանկանում են որ Հայոց գրականութիւնը հարստանայ և ժողովրդը ընթերցանութեան համար գիրք ունենայ։ Գիրքը, ներկայ դարում, այն ամենագործ միջոցներից մէկն է։ որ կը ծանօթացնէ ժողովրդին նոր մտքերի, նոր գաղափարների և ժամանակակից, Կենսական նոր պահանջների հետ։ Իսկ մեր ժողովրդը կարգալու գիրք չունի, և ինչ էլ որ ունի, աննշան բացառութեամբ, աննպատակալարմար հրատարակութիւններ են։

Այդ ճիշդ և իրաւացի դատողութեան որ և է խօսք աւելցնել դժուար է։ Այս է մեր գրականութեան վիճակը։ Ընթերցանութիւնը մեզանում դեռ ևս իրական, կենսական պահանջ չէ, ուրեմն գիրքը մի այնպիսի ապրանք է, որը դեռ ևս առողջ չունի մեր հասարակութեան մէջ։

Պարզ է որ այդ տեսակ անմիւթար հանգամանքների մէջ պէտք է կամ մասնաւոր անձինք յայտնվեն, կամ կազմվեն հրատարակչական ընկերութիւններ, որոնք նիւթապէս

օժանդակէին ընտիր թէ ինքնուրոյն, թէ թարգմանական գրքերի հրատարակութեան, որպէս զի գրքեր կարողանային լոյս տեսնել, քանի որ ընթերցողները կամ աւելի լաւ է առել գիրք առնողները՝ շատ սակաւ են թուով և մեզանում լոյս տեսած գիրքը, շատ աննշան թուով առնվելով, նիւթական միջոցներից զուրկ հեղինակ — հրատարակիչը ինքն իր գիրքը տպագրելով՝ ոչ թէ միայն յոյս չէ կարող ունենալ նիւթական որ և է, թէ և ամենաշնչին, օգուտ ստանալու, բայց միշտ վտանգի մէջ է լինում նիւթական վնասներ էլ կը բերու։

Եւ ահա մեր գրողների մեծ մասը պէտք է բաւականանան կցկրտուոր յօդուածներ գրելով մեր այլ և այլ լրագիրներում ու ամսագիրներում։ Իսկ երբ որ հեղինակներից մէկը դիտաւորութիւն ունի իր մի շարք յօդուածները մի առանձին գրքի մէջ ամփոփելու, — նա չէ վտանգանում այդ քայլն անելու։ Իր անձնական միջոցներով տպագրութեան ծախսը հոգալով՝ նա գիտէ թէ նիւթապէս կը վնասվի, քանի որ գիրքը այնքան չառնվի, որ նոյն իսկ տպագրութեան ծախսը ծածկվի, իսկ դրամագլուխ ունեցող մասնաւոր հրատարակչներ, կամ հրատարակչական ընկերութիւններ չկան մեր հասարակութեան մէջ։

Այդպիսով նոր գրքեր չը հրատարակուելով, մեր գրականութիւնը անշարժ է մնում, հետզհետէ չէ հարստանում, ժողովրդը պէտք է բաւականանայ միմիայն մեր պարբերական մամուլի մէջ երեցող անցաւոր և շուտ անուցող յօդուածներով, — և այդպիսով մեր ազգային գրականութիւնը չի հարստանալով, միշտ անշարժ մնալով, մեր ազգային գրադարանը միշտ աղքատ մնալով՝ մեզանում տեղի չէ ունենում մտաւոր առաջադիմութեան մշտական և անընդհատ անհրաժեշտ հոսանքը։

(Մշակ) Գ. Ա.

ԴԵՂԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Մ. ՏԱՏԵՐԵԱՆ.

Դեղարանիս հիմնական օրէնքն է մի միայն առաջին կարգի դեղ գործածել։ Դեղագրերն ամենայն զգուշութեամբ կը պատրաստուին։

Հայոց համար ընդհանուր գինէն յատուկ զեղը կը լինի։

215 Երկրորդ Ավելիւ, 15րդ փողոցի անկիւնը, Նիւ Եորք։

ԿԻՒԼԻԻԶԱՐԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Պատիւ ունինք ծանուցանել Հայ հասարակութեան թէ իմրագրութեան քով կը վաճառուի այժմ Կիւլիւզար Հայ աղջկան երկու տարեք գիրքով հանուած ընտիր արեւանկարներն դիւրամատչելի գներով։ Սա պատկերներու առկա դրօշմուած կան Կիւլիւզարի անունը, տարիքն ու այլ ծանօթութիւններ անգլ. լեզուով, նոյնպէս ալ պատկերների ետեւի կողմն տեղադրեալ կայ Լոնտոնի «Տէյլի Նիւս» լրագրոյ 89 օգոս. 27 թուին մէջ հրատարակեալ մեծանուն Մարդասիրին՝ Վ. Կլաւտարի լեզուով քական անգլ. թուինք ի Հայաստան, վերնագրով հանրածանօթ նամակէն Կիւլիւզարի վերաբերեալ քաղուած մը։ Ամէն Հայ պէտք է որ ունենայ այս պատկերներէն, որոց հատը կարժէ 20 սէնթ կանխիկ՝ առանց թղթատրի ծախուց։

ՀԱՅԵՐ ԱՆ ՀԵՐԻԲ

Հայեր, ալ հերիբ, լուռ մնանք ու մունջ կալիք, աղաղակք, ողբ մեր քերք միմունջ, Մեր Հայրենակցաց սրտկուտը ձայներ Մինչ երկինք հասան, դուք է՛ր չէք լսեր։

Հերիբ ալ, Հայեր։

Ոեղճ Հայաստանցին Թուրք պէյ զինուորաց երկիւղէն լռէ, կը մալթէ տաճկաց Համար կեանք երկար որ քարքանդ աւեր Ընեն զՀայաստան, աւերեն մեր տներ։

Բայց մենք է՛ր, Հայեր։

Է՛ր կը մեղադրենք մեր Հայաստանցին, երբ դուքստ կուտայ Թուրքերու անձին, Քանի մենք ազատ երկրիս մէջ կեցեր Դողանք բացակայ Թրքի անձէն դեռ,

Ամօթ է Հայեր։

Ամօթ է լռել երբ պոռալ պարտինք, Մեղք է երկնչիլ երբ պէտք է մարտինք։ Հասած են այլ ևս գործելու ժամեր, Թէ լինինք վախկոտ վատ սրտի տէրեր

Մենք մարդ չենք, Հայեր։

Մարդ չենք եթէ սա խուժադուժ Քրդին Գործեր լսելէ վերջ ըսենք, պարտին Հայք ըլլալ խոհմ, համբերող սուրբեր, Սպասել յերկնից սիրտին ցոյսեր,

Չէ՛, մարդ չենք Հայեր։

Մարդ չենք թէ չուզենք միանալ սիրով, Սուրբ դատի մ'համար աշխատիլ հոգւով։ Աածարժեք եռանդ, խանդ կեանք և յոյսեր Տալ Հայաստանցի քաջին անվէհեր։

Հապօն, իմ Հայեր։

Հապօն, չի լռենք. դուք չի լսեցի՞ք Այդ տառապանքներ մեր քաջմեջիք Կրեցին այնչափ, և անմեղ կոյսեր Յախշտակելով լեռ տարին Քրդեր

Սա բաւ չէ՞, Հայեր։

Հերիք չէ՞ որ մեր երկիր ու մեր տուն Մնայ քար ու քանդ լինի թռչնոց բոյն։ Հերիք չէ՞ գազանք զնեն հոն բոյներ՝ Ապրին Հայոց մէջ, աւերեն մեր տներ։

Հերիք չէ՞, Հայեր։

Հերիք չէ՞ հոսի արիւն արտասուք Հայ կոյսի մեղոյ աչքերէն, սև սուգ Պատէ Հայաստան որ տիւ ու գիւեր Տքնի հառաչէ, ողբայ զիւր քաջեր։

Կեանք չէ՞ սա, Հայեր։

Կեանք չէ՞ այս երբ մենք չունինք տեղմը որ Գլուխիս դնենք անվախ ու անդորր Ննջենք ու գիտնանք ունինք ախ մ'հողիկ, Եւ չենք ալ Քրդի սրին խաղալիք։

Այլ տանտէրն բնիկ։

Կեանք է՞ այս երբ մենք լինելով թագի, Գահի, մականի տէր անթիւ փառքի, Մնանք այսօր խեղճ սորուկ ու անտէր Բարբարոս Թրքի անբախդ գերիներ

Կեանք է՞ սա, Հայեր։

Կեանք չէ՞ սա վայել կտրիճի համար, երբ գազան քիւրդեր ջարդեն անհամար Թշուառ մեր Հայեր գերի ու անգէն։ Կորզեն մեր կոյսեր մեր քոյրեր պղծեն։

Եւ լռենք նորէն։

Վայել չէ՞ երբէք մեզ համար աղօթք, Տէր ողորմաներ կարգաւ չոր բողոք, Այլ ի պատասխան այդ արիւն ըռուշտ Քիւրդի ու Թուրքին բարբարոս անկուշտ

1889 Օգոս. 25-ը հարկ է անշուշտ։ (Մնացեալն գալ շարքով) Հ. Է.

Ֆ. ԲՇՈՒԱՊ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ
Գոհարներու, ժամացոյցներու ևն. ևն.

Ամէն տեսակ ճարգ ու մանր թէ՛ ժամացոյցներու և թէ՛ գոհարներու վերաբերեալ, կը կատարուին չափաւոր գիներով և խիստ մաքուր:



Թիւ 451 Փալլադիոս Ավրին, Կրիֆթի Զ
փողոցին մօտիկ
ձէրզի Սիթի, Նիւ ձէրզի:

ԱԶԳ

Մայր Հայաստանի և Հայ թագաւո
րաց պատկերներն մեծ և ընտիր թուղ
թի վրայ միասին տպագրուած՝ կը
վաճառուի խմբագրութեան քով 50
սենթի միայն: Յանձնարարութիւնք
ճշտու կը կատարուին: Գիններն կան-
խիկ են. թղթատարի ծախքն է 3րի:

ԲՆՀԱՆՈՐ Զ. ԿԱ ԼՊՐԵԹԶ

Բնդհանուր անդարար, հարկից Նօտար,
Գործակալութիւն

Հաստատուին կալուածոց և ապհագրութ.
153 Քլինթըն ավ. Վ. Հոպքըն, Ն. ձ.
Սիւնաւ. Ի և Քորթլենտի միջև
Տներ վարձու կտրուին և վարձեր կը
հաւաքուին

ԳՆԵՑԻՔ

Հոգեւոյն ՆԵՐՍԵՍ Պատրիարքի
Հ. ԱԼԻՇԱՆԻ պատկերներն որք կը վա-
ճառուին խմբագրութեան քով:
Գին ԻԻՐԱՔԱՆՁԻԻԻ 10 ՍԵՆԹ

— Կանխիկ —

Ֆ. Լ. ՊԵԼԹ

Վաճառական և շինող տեղական ու
Հաւանայի սիկարներու
Ամէն տեսակ գլանիկներ, ծխախոտ,
Ծամելախոտ ու ծխողաց յատուկ խիւճեր
460 ՍԵՆԹՐԵԼ Ավ. ձէրզի Սիթի Հայթս

ՎԵՍԹ Հոպքընեան

ԱԾՈՒԽԻ ԵՒ ՓԱՅՏԻ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ

Կարմիր և ճերմակ մօխի ունեցող ա-
ծուխ ամենամաժան գներով

Գրասենեան և վաճառատեղի
197 Քլինթըն Ավ.

25 մարտ փողոցի առջև
ՎԵՍԹ ՀՈՊԹԵՆ, Ն. ձ.
ձ. Փաթըրսըն — Տէր

ԶԱԽԼԸՍ Ֆ. ՄԻՆԹԸՐՆ

Օրէնսագէտ փաստաբան
Թիւ 19 Նիւարք քա. Հոպքըն, Ն. ձ.
Գործի ժամեր. — 9 ա. ժ. մինչ 6 ե. ժ.

ԱՐԵԳԱԿ

Շարժաթերթի հրատարակուած
տաւն և վեց թիւերն կը վաճառուին
խմբագրութեան քով կէս տոլարի
միայն: Փոսթի ծախքը 3րի է, իսկ գի-
նը կանխիկ:

H. CHASTEN S,
Dealer in Foreign & Domestic
Dry & Fancy Goods
337-9 CENTRAL AVENUE,
Jersey City Heights,
C. R. Lincoln Street,

P. CHANKALIA,
MERCHANT TAILOR,
455 Palisade Av. Bet. Griffith & Bower Sts.
Jersey City Heights, N. J.

ՏԲԹ. Մ. ԱԹԹԱՐԵԱՆ

644 Խսմ 6րդ փողոց, Նիւ Եորք
Հիւանդ կընդունի
25 մինչ 4 ե. ժ.

ՈՇԻՆԶ ԿՐԻՍՏԱՆ ԸՆԵԼ ԼԱՎ
ՔԱՆ ԳՆԵԼ ԵՐԿԻՐ ՈՒ ՀԻՆԵԼ ԽՈՒՆԵՐ
ՅԻԹԸՆԹԱԻՆ

Նիւ ձէրզի

Սա 32 մըն հեռի է Նիւ Եորքէ.
Երկու երկաթուղիք կանցնին անկէ.
ուրի երկաթուղից կայարան. եւ է
ամենէ առողջարար օդ ունեցող ու
ծանօթ տեղերէն մին ՄԵՆՍ ՍԱՐՈՑԻՑ
ԲԱՉՄՈՒԹԵԱՆ մէջ է Նիւ ձէրզի, Երեք
մընի չափ հեռու է միայն Լանկ Պրէն-
չէ և քառորդ մըն ՄՕՆՄՈՒԹԶ ՓԱՌՔ
ԲԵՅՍ ՔՕՐՍԷ: 25 է մինչ 300 տոլարի
տան յատուկ տեղեր կամ հոն ծախու,
կանխիկ կան դիւրաւ վճար. ԼԵՅՔՎՈՒ-
ՏԷ 17 մըն աւելի մօտէ Նիւ Եորքի և
Եօթն մըն՝ ծովեզրէն. Սթենսներ,
Եկեղեցիներ, Դպրոցներ, Գործարան-
ներ, տներ, և 3,000 բնակիչներ
կան հոն արդէն: Աւելի ընտիր տեղ
կարելի է գտնել տուն շինելու հա-
մար, Հողերու գինն արագարար կը
բարձրանայ:
Դիմել

Իթընթաւուն իմիրութեան ըն-
կերութեան, 111 Պրօսթի, Նիւ Եորք
կամ 35 մօնթ կոմերի ըսգրիտ, ձէրզի
Սիթի, և կամ ընկերութեան գործա-
կալին, Հ. Էկիսեանի, որմէ կարելի է
լրտել ամէն մանրամասնութիւն ու գը
նել երկիր:

Բ. Փ. ԿՐԱՀԱՄ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ

Ջարդարուն և ամէն տեսակ ապրանայ
թիւղներ, անգղազործեալ
ապրանքներ, արանց և կանանց ճեր-
մակեղէններ, ընդհանրապէս տան վե-
րաբերեալ կտաւեղէններ ևն. ևն. ևն.
456 ՍԵՆԹՐԵԼ Ավ. ձէրզի Սիթի
— Սալթի և Բօնկրէսի միջև —

ԱԿԼՍԹԸՍ Ա. ՌԻՍԶ

Փաստաբան

152 Քլինթըն ավրին, Ն. ձ.

Ուէսթ Հոպքըն, ձ.

ԱԶԳ

Հայերէն ամէն տեսակ կնիքներ և
ըրպըր ըսթէմոններ ունենալ փափա-
քողներն կը հրաւիրուին դիմել Հ. Է-
նեանի որ իր գինը և վաճառի գոհացու-
նէ իր յաճախորդները:

ՀԱՅ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼՆ ՈՒ ԱՊԱԳԱՅՆ

Կը վաճառուի խմբագրութեան
քով. Գին 20 սենթ կանխիկ:

ՃՈՆ Ֆ. ՀՈՒՓՓԸՐ

Վաճառական

Տան և տուն յարդարելու վերաբեր-
եալ ամէն տեսակ երկաթեղէններ,
վառարան, վառօդ, գնետեակ ևն. ևն.
— Միակ գործակալ —

Հոնկման Մարթինէսի մաքուր ներ-
կերուն, իւղերուն ու վերնիշներուն:

414 ՍԵՆԹՐԵԼ Ավ. ձէրզի Սիթի Հայթս

Նիւ ձէրզի

Հայաստան լրագրի խմբագրու-
թեան կողմէ պատիւ ունինք ծանու-
ցանել թէ նոյն թերթին բաժանոր-
դագրուել փափաքողներ պարտին
իրենց հասցէն ու բաժանորդագինն
յղել Ազատութիւնի խմբագրութեան
ու ստանալ անդորրագիր:

«Հայաստան»-ի բաժանորդագինն է
երկուք ու կէս տոլար:

ԲԷՍԼԸՐՍ ԶՕԼ

324 է մինչև 350 ՍԵՆԹՐԵԼ Ավրին
ձէրզի Սիթի Հայթս, Ն. ձ.

Նուագահանդէս ամէն կիւրակի օրեր
երկու մեծ սրահներ և դաւա-

սին ամենաշքեղ սենեակներն ժողովի
և զուարմանց համար:

Էրնսթ Ափփէլ — Տէր

Հաստատեալ է 1868

ՎԻԼԻԸՍ ԿԸԼՏԸՆ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ

ԿԱՐԱՍԵԱՅ, ԿՍՊԵՐՏԻՑ, ԱՆԿՈՂՆՈՅ
ևն.

81—83 Պէրկընլին Ավ.

Սիւնիլէն Հիւ, Ն. ձ. Լըվիս Փող- մօտ

ՏԲԹ. Զ. Ք. ԹԷՆԴԵՐՆԱՆ

249 Սաւեթի Ֆօրթի Ըսարիտ

Հալփէյրի մօտ. ՊՐՈԹԻՒՆ, Ն. Ե.

Հիւանդ կընդունի

8 էն մինչ 10 ա. ժ.
12 էն մինչ 2 ե. ժ.
6 էն մինչ 8 ե. ժ.
ԿԻԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐ
8 էն մինչ 12
Թէլէֆօն քօլ 26 ՎԵԼԼԵՄԱՅԵՐԻ

Ճ. ՄԷՅԸՐ

Վ ա ճ ա ո ա կ ա ն

Ոտից ամաններու ու կոշիկներու
նոյնպէս «ըրպըր» կոշիկներ ու ոտից
ամաններ առնուին

Յանձնարարութիւնք ու
վերանորոգումներն կը կատարուին լաւ
խիստ լաւ կերպով:

1142 Սըմիթ ավ. փափուր փողոցի մօտ
ձէրզի Սիթի Հայթս,

Ֆ. ԳՕՐԹՍ

ԿԱՀԱՐԱՍԻՔ, ԱՆԿՈՂՆ, ԿԱՐՊԵՏ ևն
89 և 83 Ուաշինկթըն Ըստ-

ՀՈՊՈՔԸՆ, Ն. ձ.

Կահարասիք, կապերտ ևն կը վա-
ճառուի շարժական վճարումներով:

Ամէն տեսակ կահ և ապրանք կըն
դուռու ի պահպանութիւն:

Լ- ՈՒՍԼՖ

Թիւ 443 ՓԱԼԻՍԻՏ Ավրին

ձէրզի Սիթի

— Պարզ և զարդարուն ապրանքներ —

Նոյնպէս ալարանց, երիտասարդաց և
մանկանց մեծ քանակութեամբ և ընտիր

ՊԱՏՐԱՍ ՀԱՂՈՒՍՏՆԵՐ

Արանց յատուկ արդուգործեր
ՄԻԱՅՆ ՄԷԿԳԻՆ ԵՒ ԱՄԵՆԷ ԱԺԱՆ

Գործակալ տիկնանց տեղական հա-
գուստներու տարազուց:

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆԵՐ ԵՒ ՏԱՆՑ ՅԱՏՈՒ
ԳԵՏԻՆԵՐ

Ինտիմ Բարիքի Լանտ ընկերու-
թիւնըն աժան գներով, դիւրաւ վճար
կամ շարժական վճարումներով, գազ
և ջուր ունեցող ու սալայտակ փողոց
ներու վերայ տներ և տանց համար
յատուկ գետններ կառաւարկէ վաճա-
ռելու համար: Դիմել առ
Ս. Բ. ՍԻՄՍ

Ճորտք Նաշըլ պանք,

ՀՈՊՈՔԸՆ, Ն. ձ.

ՏԲԹ. ՃԻԼԻԸՍ ՓԻԹԸՐՍ

— Առաջին ագործ Վիլբարտ —

965 Սըմիթ Ավ. ձէրզի Սիթի

Կրիֆթի փողոցի անկիւնը

ՏԻԿԻՆ Պ- Մ- ՊԸՐՐ

ԴԱՍԱՏՈՒ

Գաղխարէն եւ անգղիարէն լեզուաց
Թիւ 5 Սուրբ Լըսգրիտ.

ՎԵՍԹ Հոպքըն Նիւ ձէրզի

Telephone call 61-3, Hoboken

©William B. Parolow.

UNDERTAKER.

10 Washington st. Hoboken, N. J

Հ. ՊՐՈՒՔՆԸՐ

Ջանադան ապրանքներ.

Շաքարեղէններ, պարզ և զարդարուն
ապրանքներ,

ՊԱՏՐԱՍ ՀԱՂՈՒՍՏՆԵՐ,
գլխարկ, խոյր, գզրոց ևն.

Թիւ 421 ՍԵՆԹՐԵԼ Ավ. Սալթի և Բօնկրէսի
ձէրզի Սիթի Հայթս

Նկատելով որ շատեր ոտանաւոր-
ներ կը գրկեն մեզ ի հրատարակու-
թիւն և նկատելով որ բաւական տեղ
չունինք Ազատութիւնի մէջ բանաս-
տեղութեանց յատկացնելու, ուստի
հետեալ կարգադրութիւնը ըրած ենք
ներկայ տարեգրիւն, տետր առ տե-
տր, ազգային երգերու հաւաքածոյ
մը սկսած ենք հրատարակել, որոյ մէջ
պիտի գտնենք անգղիական ամէն ընտիր
բանաստեղծութիւն, եթէ մէջն մի տո-
ղի համար կանխիկ վճարուի 5 սենթ:
24 էն աւելի ու 48 էն պահաւ սող ունեցող
երգերու մէջ մի տողին վճարել հարկ
է չորս սենթ միայն: Աւելի երկայն
բանաստեղծութեանց համար զատա-
կարկութիւն կը լինի: Իւրաքանչիւր
տետր—8 էրես— պիտի արժէ 5 սենթ
ամէն մարդու համար: